

**Riyaziyyat təlimi prosesində kiçikyaşlı məktəblilərin
məntiqi tərakkürünün inkişaf etdirilməsində
əyləncəli oyun və çalışmalardan istifadə**

Günel Novruzlu

Bakı Qızlar Universiteti

E-mail: gunelnovruzlu@gmail.com

Rəyçilər: p.ü.f.d., dos. N.R. Abbasov,
p.ü.f.d., dos. G.V. Sultanova

Açar sözlər: riyaziyyat, tərakkür, məntiq, inkişaf, təlim, oyunlar, əyləncələr

Ключевые слова: математика, мышление, логика, развития, учение, игры, развлечение

Key words: mathematics, thinking, logic, development, training, games, entertainments

Artıq müxtəlif hesablayıcı maşınlar yüksək səviyyədə inkişaf edib. Lakin buna baxmayaraq, şifahi hesablama həyatda hər kəsə lazımdır. Bunu da nəzərə almaq lazımdır ki, şifahi hesablama şagirdlərin tərakkürünün, düşüncəsinin, diqqət və yaddaşının inkişafına kömək edir. Deməli, elə buna görə də məktəb şagirdlərə şifahi hesablamanı, az səmərəli yolla, düzgün düşüncəli etməyi öyrətməlidir.

Belə ki, I-IV siniflərdə ədədlər 1-ci sinifdə “20 dairəsində”, 2-ci sinifdə “100 dairəsində”, 3-cü sinifdə “1000 dairəsində”, 4-cü sinifdə “1000000 dairəsində” öyrədilir. Kiçikyaşlı məktəblilərdə başlıca xüsusiyyət onların məktəbli olması, əsas fəaliyyətlərini isə təlim fəaliyyəti təşkil edir. Deməli bu dövrdə təlimdən sonra 2-ci yeri, inkişafetdirici oyunlar tutur. Həm də bu dövr bir növ keçid dövrü hesab edilir. Hansı ki, bu dövrdə, məktəbəqədər dövrün xüsusiyyətləri ilə məktəbli xüsusiyyətləri birləşir. Yəni bu kiçik məktəb yaş dövründə şagirdlər oyun fəaliyyətindən ayrılır, təlim fəaliyyətinə keçid edirlər (atılırlar). Yenicə məktəbə daxil olan uşaq bir çox problemlərlə qarşılaşır, daha tez sıxılır, məktəbə, müəllimə, uşaqlara öyrəşməkdə çətinlik çəkir. İndi o sinifə daxil olarkən və sinifdən çıxarkən müəllimdən icazə almalıdır, dərslər müddətində sakit oturmalıdır, amma bunlarla yanaşı, uşağın ünsiyyət sahəsi genişlənir, müəllim və şagirdlərlə ünsiyyətə girməlidir. Uşaqlar heç cürə məktəb həyatına alışa bilmirlər və bu da onlar üçün cansıxıcı olur. Uşaqların məktəbə, sinif otağına, müəllimlərinə və şagirdlərə öyrəşməsi daha çox müəllimdən asılıdır. Məktəbə yenidən ayaq basmış uşaqların qarşılaşdıqları çətinliklərdən biri də, əqli iş zamanı onların hövsələli olmağı, diqqətini tədris məsələləri üzərində cəmləşdirməyi və saxlaya bilməyi tələb edir. Lakin kiçikyaşlı məktəblilərin hamısı buna əməl edə bilmirlər. Onlar tez yorulurlar və dərslər prosesi onlara cansıxıcı, maraqsız təsir bağışlayır. Bu problemləri aradan qaldırmaq və eyni zamanda təlimdə səmərəliliyin yüksəltmək müəllimin üzərinə düşür.

Təlimdə səmərəliliyi yüksəltmək üçün isə, müəllim ilk növbədə şagirdlərin imkan və qabiliyyətlərini müəyyənləşdirilməli və təlim prosesində onların nəzərə alınmasından başlamalıdır. Bir qrup psixoloqlar müəyyənləşdiriblər ki, ibtidai sinif şagirdlərində yüksək maraq və təşəbbüskarlığı yalnız əyləncəli çalışmalardan və oyunlardan istifadə etməklə yaratmaq olar. Digər bir qrup psixoloqlar isə, ibtidai sinif şagirdlərinin zehni inkişafında əyləncəli çalışma və oyunların əhəmiyyətini lazımınca qiymətləndirmirlər. Şagirdlərin yaradıcı fəallıqları və müstəqillikləri bütün fəaliyyətlərinin əsasını təşkil edir və şagirdlərin şəxsiyyət kimi hərtərəfli inkişafına təmin yaradır. Belə ki, əgər şagird müqayisə və təhlil

etməyi, ümumiləşmə apararaq müəyyən nəticəyə gəlməyi və bu nəticəni əsaslandırmağı bacarırsa, deməli o şagird müstəqil fəaliyyət göstərə bilər. Əgər şagird faktları və qaydaları əzbərləmək yolu ilə fəaliyyət göstərsə, öyrəndiklərini tətbiq etmək bacarığına malik deyilsə, heç bir müstəqillikdən danışmağa dəyməz. Əzbərçilik müstəqilliyə maneçilik törədən əsas amillərdəndir.

İbtidai sinif şagirdlərindən müstəqilliyini, riyazi qabiliyyətlərini, təfəkkürün, əqli qabiliyyətlərin inkişafında riyazi məzmunlu oyunların və əyləncəli çalışmaların çox böyük əhəmiyyəti vardır. Yəni ən əsası çalışmaların məzmunundakı oyun elementləri və əyləncə şagirdlərdə marağı daha da artırır. Təlim əyləncəlilik dedikdə məqsəd boş-boş əyləncə və oyunlarla şagirdləri əyləndirməkdən ibarət deyil. Tapşırıq və çalışmaların məzmununda əyləncəlilik elə qurulmalıdır ki, şagirdlərin riyaziyyatla məşğul olmağa maraqları daha da artsın.

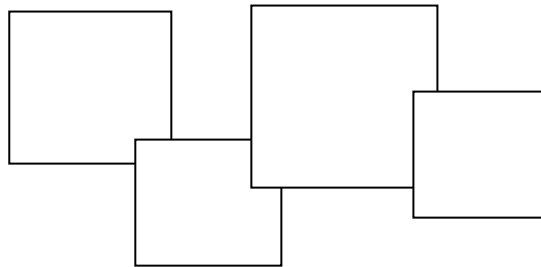
Təcrübələrdən görünür ki, bir çox hallarda şagirdlər üçün maraqsız və yorucu görünən çalışma və tapşırıqlara əyləncəlilik elementi daxil edildikdə onun həllinə maraq artır. Məsələn, hər birində 2 nəfər olmaqla 2 komanda təşkil edilir. Yazı taxtasında:

Birinci komanda üçün		İkinci komanda üçün	
9+2	6+5	8-6	5+4
7-4	5-2	9+3	6-2
8-3	7+4	7-2	5+5

şəklində misallar yazılır və misalların üstü örtülür, müəllimin işarəti ilə misalların üstü açılır. Hər sütunu komandanın bir üzvü həll etməlidir. Yerdə qalan şagirdlər isə, həllin düzliyinə nəzarət edirlər. Beləliklə, misalların həllini cəld və düz yerinə yetirən komanda qalib gəlir. Daha sonra isə bütün sinif üçün aşağıdakı qaydada misal verilir: “cavabı 8 olan 8 dənə misal tərtib et”. Oyun başa çatır və qalib rəğbətləndirilir. Bu da marağın yüksəldilməsinə səbəb olur. On dairəsində toplama və çıxma mövzusunun tədrisi prosesində “qatar qurmaq”, “gündüz və gecə”, “hansı ədədin gizləndiyini tap” və sairə oyunlardan istifadə etmək səmərəliliyi daha da yüksəldir.

Şagirdlərdə fəza fiqurlarının formalaşması və həmin fiqurları müqayisə etmək bacarığını inkişaf etdirmək üçün müəllim aşağıdakı üsuldən istifadə edir:

Yazı taxtasında aşağıdakı şəkli çəkir və şagirdlərdən ilk öncə kvadratların sayını soruşur, onlardan bərabər olanı varmı? Daha sonra isə kvadratları müqayisə edib müəyyən nəticəyə gəlirlər.

Başqa tipli bir tapşırıq da nəzər yetirək:

$$5 + \bullet = 9$$

$$7 - \bullet = 3$$

$$3 + \bullet = 9$$

$$8 - \bullet = 5$$

Məqalənin aktuallığı. İbtidai siniflərdə riyaziyyat təlimi prosesində kiçikyaşlı məktəblilərdə məntiqi təfəkkürün inkişaf etdirilməsində əyləncəli oyun və çalışmaların rolu göstərilmişdir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Müasir dövrümüzdə texnologiyaların inkişafı sürətlə irəliləyir. Belə ki, texnologiyalar sayəsində də məntiqi təfəkkürümüzün inkişafına aid müxtəlif çalışmalar edə bilirik. Kiçik məktəblilərin məntiqi təfəkkürünün inkişafına dair gördüyümüz nəticələri məqalənin elmi yeniliyində də görmək mümkündür.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədə I-IV sinif şagirdlərinin çalışma və tapşırıqlara, bir sözlə dərsə olan marağını artırmaq, onlarda riyazi məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirmək böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat

1. S.Səfərəliyev, Z.Məmmədov. Riyaziyyatdan ibtidai sinif müəllimlərinə kömək (metodiki vəsait). Bakı, 2004.
2. A.Ə.Əliyev, N.R.Abbasov, S.A.Quliyeva, G.N.Cəbrayılova. Riyaziyyatdan əyləncəli çalışma və riyazi məzmunlu oyunlar. Bakı, 2003.
3. S.S.Həmidov. I-IV siniflərdə riyaziyyatın tədrisi metodikası (xüsusi metodika). Bakı, 2001.
4. A.Adıgözəlov, İ.Əhmədov. İbtidai siniflərdə riyaziyyat təliminin xüsusi metodikası. Bakı, 2001.
5. N.R.Abbasov, V.H.Mahmudov, E.H.Mahmudova. İbtidai siniflərdə riyazi oyunlar, əyləncəli məsələlər və riyazi testlər. Bakı, 2001.
6. M.Ə.Həmzəyev. Pedaqoji psixologiya. Bakı, 1991.

G. Новрузлу

Для развития логического мышления делаются размышлительные упражнения

Резюме

Логическое мышления у малолетних школьников развивается в процессе математической тренировки.

Использование развлекательных игр и упражнений тоже действует на развитие логического мышления.

G. Novruzlu

The logical thinking of the younger pupils develops in the match process

Summary

Conscientious work is being done for the development of mental health. The use of melancholic games and practices affects the development of their mentality.

Redaksiyaya daxil olub: 16.05.2019